

правління зумовлює (безперечно, у комплексі з іншими факторами і чинниками) ключові проблеми державно-політичного розвитку нашої держави.

Отже, аналіз теоретичних та прикладних аспектів вивчення проблематики форми державного правління, представлений у цій роботі, дає підстави стверджувати: пошуки умовно «ідеальної» для сучасної України форми державного правління мають бути продовжені, а чинна сьогодні напівпрезидентська модель ще потребує корегування і вдосконалення. Безумовно, переосмислення базових засад функціонування форми правління у вітчизняних політико-державних реаліях потребує обов'язкового врахування національної специфіки – політичної історії, традицій, особливостей типових проявів політичної свідомості та політико-правової культури тощо. Втім, на наше переконання, при цьому не повинні ігноруватися і найкращі надбання західної політико-правової теорії, досвід функціонування різних моделей форми державного правління за умов утвердження демократичного режиму та/або у періоди демократичних транзитів.

1. *Новіков М.М.* Інституціональні виміри бікамеральних систем (порівняльний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / М.М. Новіков. – Х., 2007. – С. 7. 2. Там само. – С. 4. 3. *Скребець О. В.* Інститут парламентаризму в контексті досвіду демократичної трансформації сучасного суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / О.В. Скребець. – Сімферополь, 2005. – С. 11. 4. *Дунаєва Л.М.* Співвідношення влади та самоврядування в процесі здійснення політичного управління сучасним суспільством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук / Л.М. Дунаєва. – О., 2009. – С. 13. 5. Там само. – С. 13. 6. *Рудик А. А.* Основи теорії держави : навчальний посібник / Рудик А.А. – К.: Алерта, 2013. – С. 64. 7. *Павленко Р.М.* Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід / Павленко Р.М. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002. – С. 8. 8. *Грицяк І.А.* Форми правління і стабільність та ефективність державного управління / І. А. Грицяк // Парламентсько-президентська форма правління: Україна та німецький досвід: збірник наукових праць / за наук. ред. І. В. Розпутенка. – К. : «К.І.С.», 2003. – С. 43. 9. *Харченко О.В.* Напівпрезидентська форма правління: становлення і розвиток: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / О.В. Харченко. – К., 2008. – С. 10. 10. *Серьогіна С. Г.* Форма правління в Україні: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / С.Г. Серьогіна. – Х., 2013. – С. 10. 11. Там само. – С. 12.

УДК 321.01

О. М. ЧИЖОВА

НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ДІЇ ПРАГМАТИЗМУ ЗГІДНО З КОНФЛІКТНО-КОНСЕНСУСНОЮ ПАРАДИГМОЮ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

Висвітлено напрями та механізми дії прагматизму, розглянуто конфліктну і консенсусну парадигми, а також можливості їх впливу та синтезу щодо розвитку сучасного суспільства.

Ключові слова: *конфлікт, політичний конфлікт, консенсус, конструктивна конфронтація, механізм конвергенції конфлікту і консенсусу, прагматизм, стратегії впливу на конфлікт.*

© *ЧИЖОВА Олена Михайлівна* – кандидат політичних наук, доцент Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Чижова О. М. Направления и механизмы действия прагматизма

Освещены направления и механизмы действия прагматизма. Рассмотрены конфликтная и консенсусная парадигмы, а также возможности их влияния и синтеза относительно развития современного общества.

Ключевые слова: *конфликт, политический конфликт, консенсус, конструктивная конфронтация, механизм конвергенции конфликта и консенсуса, прагматизм, стратегии влияния на конфликт.*

Chyzhova Olena. The directions and mechanisms of action of pragmatism according to consensual and conflict paradigms, which regulation social and political relation

The directions and mechanisms of action of pragmatism are defined. There are analyzed consensual and conflict paradigms, their synthesis, also their possible influence on develop of modern society.

Key words: *conflict, political conflict, consensus, constructional confrontation, mechanism of convergence of conflict and consensus, pragmatism, strategies of influence on conflict.*

Прагматизм – напрям політично-філософського мислення, приверженці якого вважають істинним тільки те, що приносить корисні результати.

Протягом останніх століть термін прагматизм значно змінив своє значення, а прагматиками почали називати людей, що шукають користь в усьому та переступають через будь-які обмеження.

У політичній сфері прагматизм набув якісно нового забарвлення, тобто тут він означає такий підхід до вирішення багатьох проблем, який тяжіє до безкомпромісного варіанту.

Тема статті актуальна, бо прагматичний підхід – це один із багатьох підходів до управління державою, який є корисним на даному етапі розвитку української держави. Тому ціллю цієї статті не є пошук переваг та недоліків прагматизму в принципі а, навпаки, переваг та недоліків його у розрахунку на сучасність, а також пошук передумов та наслідків застосування принципів прагматизму у вищих ешелонах влади в світлі сучасної політичної ситуації в Україні. Саме тому назріли передумови для створення прагматичної влади згідно з конфліктно-консенсусною парадигмою регулювання суспільно-політичних відносин.

Конфлікт і консенсус тісно взаємопов'язані між собою. Необхідність запобігання конфліктів потребує розуміння динаміки розвитку конфлікту та основних складових досягнення миру. У зв'язку з цим актуалізується проблема розробки способів аналізу конфліктів.

Конфлікт присутній, коли дві чи більше сторін відчують, що їх інтереси несумісні і при цьому проявляють ворожість або переслідують свої інтереси діями, які шкодять іншим сторонам. Сторонами можуть бути індивіди, малі та великі групи, країни. На думку А. Дмитрієва, конфлікт може бути «зумовлений зовсім необачливими діями індивідів чи груп, котрі знаходяться в достатньо віддаленому зв'язку з протиборствующи ми сторонами», його психологічні причини «складаються із суперечностей, взаємовиключних цілей і мотивів поведінки», причому остання «здатна відобразити всю складність сучасного життя¹. Таким чином, стає очевидним, що люди вступають у конфлікт через розбіжність їх інтересів, потреб та цінностей – трьох компонентів, що лежать в основі більшості конфліктів.

Ці складові носять прагматичний характер. Так, термін «інтереси» вживається стосовно бажань та прагнень людей у конфлікті, які часто визначаються в термінах несумісності інтересів. Слід підкреслити, що взаємозв'язок інтересів, а також їх прагматичне суперництво є невід'ємним показником нормального

суспільства політичного розвитку. Зіткнення прагматичних інтересів можна порівняти «з розвиненим і збалансованим суперництвом сучасних екологічних організацій», а «суперництво поєднується із співробітництвом» та з «розумінням певної спільності інтересів»².

«Потреба» – це також те, «до чого люди прагнуть у конфлікті», але вони і прагматичні, і матеріальні: безпека, визнання та універсальні погляди для кожної людини. Вони істотно відрізняються від інтересів, не можуть бути предметом переговорів. Ці потреби фундаментально-прагматичні та необхідні для людського задоволення.

«Цінності» є фундаментальними віруваннями і не підлягають переговорам. Це ідеї, звичаї, традиції, властиві певному суспільству. Цінності – ідеї мають прагматичний характер та визначають наше розуміння світу згідно з конфліктно-консенсусною парадигмою. Коли цінності людей затронуті, люди багато нащо здатні, аби їх відстояти. В залежності від того, яка причина конфлікту, що зачеплено у першу чергу, обирається відповідна стратегія впливу на конфлікт.

До напрямів дії та впливу прагматизму на конфлікт слід віднести об'єктивні та суб'єктивні фактори. Так, протиріччя можуть полягати в об'єктивних обставинах: зниження рівня життя, демографічні зміни, матеріальні потенціали, озброєння. Конфлікт можуть викликати і суб'єктивні зміни, наприклад, нова націоналістична ідеологія. Суб'єктивні зміни виникають незалежно від наявності реальних об'єктивних факторів.

Спостереження показують, що з часом суб'єктивний компонент конфлікту стає більш важливим, ніж об'єктивний. Конфлікт виникає тільки з об'єктивних причин, але розвивається під впливом суб'єктивності сторін. Суб'єктивне начало завжди додає складності конфлікту з погляду його розв'язання чи пом'якшення, а внаслідок суб'єктивних причин конфлікти «не завжди піддають строгій логічній реконструкції і часто утримують важкопояснювальну складову, котра надає конфлікту індивідуальної своєрідності й не дозволяє розв'язати його простими засобами»³.

Одним з напрямів та механізмів дії прагматизму на виникнення, розвиток та застосування конфлікту виступають внутрішні та зовнішні фактори. Так, до внутрішніх відносять дисбаланс етнічних груп всередині країни – Ефіопія, Судан, Бургундія, екстремізм лідерів – Руанда, Югославія, Молдова. Зовнішніми факторами є: глобальна та регіональна ізоляція (ісламісти в Південному Судані), вплив війн у колишній Югославії на пом'якшення конфліктів Македонія – Греція 1992, Чехія-Словаччина 1992 – 1993, Угорщина – Словаччина 1992 -1994, втручання третьої сторони, тобто пізні втручання – Сомалі, Судан, постконфліктне втручання – Руанда. Молдова та Чечня – європейські приклади загострення конфлікту без раннього втручання третьої сторони⁴.

Для усвідомлення різноманітності проявів конфліктів та їхньої фіксації в сучасній конфліктології важливе значення відіграє конфліктно-консенсусна парадигма регулювання суспільно-політичних відносин в єдності з політичним прагматизмом.

Політичний прагматизм є суперечливим, оскільки має кілька підходів для трактування. Так, один з них розглядає прагматизм як властивість політичної діяльності, за якої головним критерієм та чинником стає досягнення поставленої мети, тобто у цьому варіанті розуміння поняття прагматизму є точним відтворенням теорії Макіавеллі. Інший погляд на прагматизм – це необхідність діяти, не покладаючись на авторитет та апріорні ідеї, шукати кращі способи та варіанти дій,

випробувати та перевіряти їх, відбирати найефективніші, приймати обгрутовані рішення, тобто керуватись розумом та логікою.

Докорінні реформи в українській державі супроводжувалися протиріччями у суспільно-політичному житті, які можуть перерости у гострий політичний конфлікт. Саме тому, важливо виробляти і використовувати ефективні, прагматичні механізми стабілізації ситуації, які б забезпечили стабільність та прогресивність дії прагматизму згідно з конфліктно-консensusною парадигмою.

Але проблема політичного конфлікту та механізмів його вирішення потребує подальшого дослідження, тому, що ці механізми повинні бути дієвими, ефективними, практичними. Ось чому варто досліджувати це питання у зв'язку з доктринаю прагматизму.

Підкреслимо: український політик та вчений В.М.Литвин стверджує, що ознаки, властиві будь-яким перехідним процесам, мають «підвищений рівень суспільно-політичної конфліктності», а французький психолог Х. Таузард зазначив, що конфлікт визначається як «ситуація, в якій дійові особи (індивіди, групи, організації, нації) або переслідують несумісні цілі та цінності, або одночасно в конкурентній манері прагнуть досягнути одну й ту саму мету»⁵. Однак, неможливо сьогодні охарактеризувати всі або хоча б основні напрямки та механізми дії прагматизму в реальних політичних ситуаціях, коли градація конфліктів має велике значення для встановлення і підтримання політичної гармонії. Всюди, де існують протилежні інтереси, присутній стан конфлікту, а оскільки прогрес можливий завдяки єдності протилежностей, різноманітності думок, традицій, інтересів, конфлікт як стан в суспільстві, неминучий. Слід пам'ятати, що нестабільність нерідко слугує стимулом пошуку суспільної згоди згідно з консensusною парадигмою і чинником забезпечення ефективних змін⁶ в напрямку дії прагматизму. Необхідно вміти правильно впливати на перебіг конфліктної ситуації таким чином, щоб вона сприяла прогресу, а не деградації.

Прагматизм та консensus сприяють врегулюванню конфліктних ситуацій. Консensus являє собою метод групового прийняття рішень. Група, що використовує метод консensusу, не голосує, а дискутує і вносить поправки у пропозиції до тих пір, поки кожний присутній не погодиться з ними. Кожний член групи має право заблокувати рішення. При цьому у групі є вибір: яким-небудь чином схилити «блокератора» відмовитися від протесту, або шукати альтернатив, які його задовольнять, кризу консensusу в його суспільно-політичному вимірі пов'язують «з кризою відносин церква – держава, традиційної політики і включенням у неї нетрадиційних груп, перерозподілом ролей і статусів, розривом еліт і мас і т.д.»⁷.

Метод консensusу має позитивні та негативні сторони. Бувають ситуації, коли консensus неможливий. Позитивним аспектом консensusу є те, що в його методі немає придушуючого впливу більшості над меншістю. До негативних аспектів консensusу відноситься те, що він потребує часу та терпіння. Консensus передбачає тривалі багаточасові монотонні зустрічі, що не тільки виснажує людей, але й обмежує участь тих, хто дорожить часом. Твердження про ненасильницький консensus багато прагматистів вважають міфом. Насправді, консensus може включати форми насилля, наприклад, примушування однієї сторони погодитися з рішенням іншої. До того ж консensus часто має зворотній ефект. Ставлячи перед собою мету повної єдності і прагнучи задовольнити всі заперечення перед тим як прийняти остаточне рішення, консensus як складова конфліктно-консensusної парадигми, знищує прогресивність протилежності думок, що проблематично, коли у сторін є значні відмінності в інтересах і цінностях. Згідно з прагматизмом та ме-

ханізмом його дії, консенсус у чистому вигляді рідко є корисним. Якщо мова йде про серйозні політичні конфлікти, класичний консенсус є практично неприпустимим. Практичні концепції посилюють мету консенсусу, тобто прийти до загальної повної згоди та вирішення проблеми. В більшості конфліктів ця мета нездійснена. В стратегіях впливу на конфлікти метою є досягнення рішень, які б підтримували інтереси сторін, а стосовно глибоких конфліктів консенсус не є придатним. Реалії сьогодення та напрями дії прагматизму, безпосередньо, політичного свідчать, що консенсус може бути ефективним на невеликих диспутах і як інструмент створення коаліції, але він не застосовується, коли мова йде про глибоко вкорінені цінності відмінностей та незгасаючі конфронтації.

Отже, консенсус не є справжнім серйозним політичним механізмом для вирішення глибоких конфліктів. Конфліктно-консensusна парадигма сприяє та посилює дослідження консенсусу як доповнення до стратегій, що застосовуються в конфліктних ситуаціях. При цьому важливо вміти визначити, коли конфлікт «дозрів» для консенсусного розв'язання, а коли ні. Крім того, багато етапів, які традиційного використовуються в консенсусі, можуть бути з успіхом застосовані в конфліктних ситуаціях, в яких більш прийнятне продовження конфронтації, а не класичне консенсусне розв'язання. Стратегія «Конструктивної конфронтації» яка є найбільш припустимою у випадку нерозв'язаних конфліктів, використовує багато з техніки консенсусу.

Регулюючи суспільно-політичні відносини, конфліктно-консensusна парадигма керується стратегіями впливу на конфлікт, до яких відносяться: запобігання конфлікту, управління конфліктом, розв'язання конфлікту, трансформація конфлікту.

Стратегія конструктивної трансформації має декілька ключових принципів: – багато конфліктів неможливо вирішити і не треба вирішувати. Конструктивна конфронтація пропонує сторонам набір засобів для ведення конструктивного конфлікту, які включають краще розуміння інтересів, потреб, цінностей іншої сторони та власних;

- чітке виокремлення стрижневих первісних суперечностей з «конфліктних вторинних нашарувань». До фундаментальних розбіжностей відносять інтереси, цінності та потреби, несумісні з іншою стороною. Вторинними нашаруваннями є непорозуміння, процедурні проблеми, технічні проблеми, суб'єктивні загострення;

- диференційований підхід. Більшість нерозв'язаних проблем не мають простих виходів, де отримають перевагу обидві сторони. Найбільш ефективним є диференційоване покращення розуміння сторонами можливостей поєднання власних інтересів, потреб, цінностей з іншою стороною, щоб перебіг конфлікту став максимально конструктивним.

Сьогодні прагматизм діє в напрямку бажаних конструктивних конфліктів, що породжують суспільний прогрес і зростання. Вирішення конфліктів в конструктивних рамках є наслідком синтезу конфліктної та консensusної парадигми. Повний консенсус у сучасному політичному житті практично неможливий, особливо, коли мова йде про глибоко вкорінені та нерозв'язані конфлікти в сучасному суспільно-політичному житті.

Однак, не слід забувати, що консенсус є одним з механізмів дії прагматизму в напрямку впливу на конфлікти.

Політика починається там, де існують конфлікти вона покликана знайти засоби їх розв'язання. Конфлікт неодмінний супутник політики, а конфліктно-консен-

сусна парадигма застосовується в науці як системна методологія з'ясування політично актуальних проблем сучасності⁸.

Потреба людини у справедливості, наявності певних орієнтирів породжує світ політичного. Політика характеризується потребою у так званому «жаданні влади», яку слід розрізняти як потребу системи у саморозгортанні або як результат внутрішньосистемної враженості хибності, наслідком чого є агресивно-деструктивне функціонування політичної системи.

Отже, одним з найскладніших моментів є створення прагматико-практичних механізмів конвергенції між конфліктом і консенсусом. Для виявлення конвергенції конфлікту слід звернутися до проблеми детермінант.

Відповідно до конфліктно-консенсусної парадигми можливі три системи політичної організації: 1) з відсутністю потреби у зовнішньому ворогові для її стабільності; 2) з існуванням у стабільному конфлікті, де останній – необхідна частина системи; 3) з підтриманням стабільності за рахунок інтенсивності, здатної зруйнувати саму організацію.

Таким чином, угоди, в яких чітко фіксуються цілі противників і обумовлений момент майбутнього прагматичного завершення боротьби, зменшують тривалість конфліктів. Якщо одна із сторін домоглася своєї мети, а інша визнала цей факт, як знак своєї поразки, конфлікт вичерпано. Чим жорсткіше окреслено предмет суперечки, чим виразніші ознаки, що знаменують перемогу, тим більше шансів, що конфлікт буде локалізований у часі й просторі. Тому, врахування механізмів впливу прагматизму, котрі спонукають до компромісу та консенсусу в сучасних умовах є суспільно-політичною важливою справою.

1. *Дмитриев А.В.* Конфликтология: учеб. пособ. / Дмитриев А.В. – М.: Гардарики, 2000. – С.73,74. 2. *Гончаров Д.В.* Введение в политическую науку / Д.В. Гончаров, И.Б. Гоптарева. – М.: Юристъ, 1996. – С. 122. 3. *Дмитриев А.В.* Цит. работа. – С. 80. 4. *Політологія: підручник* / за ред. І.Дзюбка. – К., 2001. – С.123. 5. *Литвин В.М.* Сучасна Україна у дзеркалі суспільно-політичних конфліктів / В.М. Литвин // Урядовий кур'єр. – 2002. – 23 листопада. – № 218. – С. 6,7. 6. *Дегтярев А.А.* Основы политической теории: учебн. пособ. / Дегтярев А.А.– М.: Высшая школа, 1998. – С. 196. 7. *Политология: Учебное пособие для студентов технических университетов.* – Санкт-Петербург, 1998. – С. 325. 8. *Рубан Л.С.* Развитие конфликта-консенсуса в полиэтнических регионах (Социологический анализ – прогноз). – М., 1998. – С. 97.

УДК 342.5

С. А. ПАНАСЮК

**ЗАХИСТ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ КОРДОНІВ МІСЦЕВИХ СПІВТОВАРИСТВ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Проаналізовано праці експертів та науковців, законодавство та акти органів місцевого самоврядування України, та текст Європейської хартії місцевого самовря-

---

© ПАНАСЮК Сергій Анатолійович – аспірант Маріупольського державного університету